

А.А.Вдовічен, д.е.н., професор,

<https://orcid.org/0000-0002-4496-6435>

О.Г.Вдовічена, к.е.н., доцент,

<https://orcid.org/0000-0003-0768-5519>

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м.Чернівці

ТРИЄДИНИЙ ВЕКТОР СТАБІЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕКОНТРОЛЬОВАНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Анотація

Актуальність. Наявність дискусійних питань у підходах щодо реалізації структурної політики зумовили вибір теми, постановку мети, завдань, предмета і структури наукового дослідження.

Постановка проблеми. Глобальний характер світового економічного спаду призводить до збільшення нерівностей (диспропорцій, дисбалансів), обмежуючи при цьому можливості країн досягти інклюзивного зростання. Україна не стала винятком. Зростання зовнішнього боргу, падіння сировинних ринків, затяжний військовий конфлікт, низька інноваційна орієнтація виробництва, скорочення експорту, нестабільна, розбалансована політична ситуація та відсутність єдиної стратегії вироблення альтернативних рішень та реакцій на загрози – все це формує несприятливе інвестиційне середовище всередині країни і дестабілізує позиції на зовнішньому ринку, збільшуючи соціально-економічний розрив між Україною та сусідніми країнами Євросоюзу.

Суть економічного розвитку полягає не лише у кількісному зростанні, збільшенні виробництва товарів і послуг, але й у якісному розвитку продуктивних сил, прогресивних змін у найважливіших макроекономічних пропорціях на основі високих технологій, диверсифікації виробництва та експорту, покращення умов життя широких верств суспільства, скорочення соціальних контрастів тощо. Результатом врешті-решт стає економіка країни, котра забезпечує розширене відтворення на національній основі.

Мета дослідження. Метою статті є конкретизація основних диспропорцій розвитку національної економіки та визначення векторів, спрямованих на формування якісної політики інтеграції у світовий економічний простір, базуючись на парадигмі інклюзивного розвитку в умовах загальносвітових пандемій, або інших непередбачуваних викликів.

Методологія. Для вирішення поставлених завдань було використано такі загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: єдність логічного та історичного (розкриття сутності категорій розподілу доходів та соціального відтворення); структурного аналізу та синтезу (визначення ключових факторів розподілу доходів); наукової абстракції та графічного моделювання (формування комплексного середовища розподілу доходів); класифікації (групування факторів

впливу, а також напрямів дії розподільчої політики); аналогії (встановлення схожості між національною та іншими розподільчими системами за спільними ознаками, а також їх використання з метою розвитку субкомпонентів); статистичного та порівняльного аналізу (виявлення особливостей процесів розподілу доходів в Україні та світі).

Перспективи подальших досліджень. Стабілізувати ситуацію можна, реалізуючи якісну політику за трьома основними векторами: впровадження стабільної макроекономічної (зовнішньої) взаємодії; забезпечення сталого мікроекономічного (внутрішнього) розвитку; формування та розвиток активного людського капіталу. Зауважимо, що жоден з цих векторів не може існувати чи розвиватись ізольовано від інших і повинен розглядатись лише у синергетичній взаємодії з іншими.

Впровадження вже звичної для більшості європейських країн парадигми інклюзивного розвитку дасть змогу не тільки пришвидшити інтеграцію у світовий економічний простір, але й створить умови для активного внутрішнього соціально-економічного розвитку.

Ключові слова: стабільна макроекономічна взаємодія, диспропорції, дисбаланси, макроекономічна стабільність, сталий розвиток, інклюзивне зростання, людський капітал, глобальні виклики, пандемія.

Кількість джерел: 12; кількість таблиць: 2.

Anatolii Vdovichen, Doctor of Economic Sciences, Professor,
<https://orcid.org/0000-0002-4496-6435>

Olha Vdovichena, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
<https://orcid.org/0000-0003-0768-5519>

Chernivtsi Institute of Trade and Economics of KNUTE,
Chernivtsi

TRINITY VECTOR OF THE STABILIZATION OF UKRAINIAN ECONOMY UNDER THE TERMS OF UNCONTROLLED GLOBAL CHALLENGES

Summary

The article analyzes the global nature of global economic downturn, which leads to increased inequalities (disparities, imbalances) while limiting the ability of countries to achieve inclusive growth. Ukraine is no exception. Rising external debt, falling commodity markets, protracted military conflict, low innovation orientation of production, reduced exports, unstable, unbalanced political situation and lack of a unified strategy for alternative solutions and responses to threats - create an unfavorable investment environment in the domestic market. , widening the socio-economic gap between Ukraine and neighboring EU countries. The essence of economic development is not only in quantitative growth, increasing production of goods and services, but also in the qualitative development of productive forces, progressive changes in key macroeconomic proportions based on high technology, diversification of production and exports, improving living conditions, reducing social contrasts etc. The result is a country's economy that

provides expanded reproduction on a national basis. The aim of the article is to specify the main disparities in the development of the national economy and identify vectors aimed at forming a quality policy of integration into the world economic space based on the paradigm of inclusive development in global pandemics or other unforeseen challenges.

The situation can be stabilized by implementing a quality policy in three main vectors: the introduction of stable macroeconomic (external) cooperation; ensuring sustainable microeconomic (internal) development; formation and development of active human capital. Note that none of these vectors can exist or develop in isolation from others and should be considered only in synergistic interaction with others.

The introduction of the paradigm of inclusive development, which is already common for most European countries, will not only accelerate integration into the world economic space, but will also create conditions for active domestic socio-economic development.

Key words: stable macroeconomic interaction, imbalances, imbalances, macroeconomic stability, sustainable development, inclusive growth, human capital, global challenges, pandemic.

Number of sources: 12; number of tables: 2.

Keywords: stable macroeconomic interaction, imbalances, imbalances, macroeconomic stability, sustainable development, inclusive growth, human capital, global challenges, pandemic.

Number of sources: 12; number of tables: 2.

Постановка проблеми. Світовий економічний спад, маючи глобальний характер, безумовно призводить до збільшення нерівностей, обмежуючи при цьому можливості країн досягати інклюзивного зростання. Нова кризова хвиля та відсутність стратегії протистояння лише посилить дисбаланс звичних фінансово-економічних моделей світової економіки. В таких умовах найбільш вразливими залишаються країни з низькою макроекономічною стійкістю та нестійким внутрішнім політико-правовим середовищем.

Україна не стала винятком. Зростання зовнішнього боргу, падіння сировинних ринків, затяжний воєнний конфлікт, низька інноваційна орієнтація виробництва, скорочення експорту, нестабільна, розбалансована політична ситуація та відсутність єдиної стратегії вироблення альтернативних рішень та реакцій на загрози – все це формує несприятливе інвестиційне середовище в середині країни і дестабілізує позиції на зовнішньому ринку, збільшуючи соціально-економічний розрив між Україною та сусідніми країнами Євросоюзу.

Більшість виробничих підприємств, що формують промисловий фундамент економіки України з високою доданою вартістю, які замикають відтворювальний контур найбільш розвинутого технологічного укладу,

практично було згорнуто. Це призвело до часткового заміщення товарів на внутрішньому ринку імпортними аналогами. Руйнування високотехнологічних виробництв заклало спрощену структуру економіки на перспективу і стало одним із чинників відсутності ефективних структурних змін, за рахунок нових технологій і усунення диспропорцій. На сьогодні національна економіка має низькотехнологічну індустріальну базу, випускаючи продукцію з низькою часткою доданої вартості та залежить переважно від попиту на зовнішньому ринку. Значна частка виробництва є технічно й технологічно відсталою з високим ступенем зношеності основних засобів, високою енерго- та ресурсоемністю, відсутністю або низьким її рівнем [1, 2].

Ситуація всередині країни суттєво ускладнюється також неконтрольованими демографічними викликами, які стали логічним наслідком кризової соціально-економічної політики держави, а саме: зовнішньою та внутрішньою міграцією, загрозою депопуляції та ін. В таких умовах диспропорційність економічної, політичної та соціальної складової лише збільшується, формуючи слабке та вразливе внутрішнє середовище, а також дестабілізуючи позиції на зовнішніх ринках, знижуючи конкурентоспроможність країни до критичного рівня.

Розвиток національної економіки як України, так і будь-якої іншої країни світової спільноти, є глибокою якісною зміною її складу, зв'язків і функціонування, яке супроводжується розвитком компонентів, елементів, відносин та зміною механізму функціонування на усіх рівнях, а також типів і темпів економічного зростання.

Слід зазначити, що суть економічного розвитку полягає не лише у кількісному зростанні, збільшенні виробництва товарів і послуг, але й у якісному розвитку продуктивних сил, прогресивних змін у найважливіших макроекономічних пропорціях на основі високих технологій, диверсифікації виробництва та експорту, покращення умов життя широких верств суспільства, скорочення соціальних контрастів тощо. Результатом врешті-решт стає економіка країни, котра забезпечує розширене відтворення на національній основі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сутності диспропорційності, особливостей структури національної і глобальної економіки та можливостей структурних змін висвітлено у працях

вітчизняних науковців В. Базилевича, В. Близнюк, В. Луцкова, В. Гейця, А. Гриценка, П. Єщенко, В. Зимовця, С. Кваші, О. Кузьміна, Е. Лібанової, А. Мазаракі, О. Макарової, В. Маргасової, Ю. Лопатинського, А. Шахно, Л. Шинкарук, В. Шепиленко та ін.

Серед зарубіжних науковців досліджували методологію визначення структури економіки і структурних особливостей ВВП А. Аткинсон, Е. Бем-Баверк, К. Дайнінгер, Е. Домар, Л. Ерхард, Дж. Кейнс, Ф. Кене, С. Кузнець, Т. Мальтус, В. Петті, Д. Рікардо, Ж. Сей, А. Сміт, М. Туган-Барановський, А. Тюрго, М. Фрідман, Дж. Хосперс та інші вчені.

Наукові розробки зарубіжних і вітчизняних вчених у різних галузях знань стали вагомим внеском у розвиток досліджень з питань структурної політики. Водночас в силу динамічного характеру розподільчих процесів існує необхідність розширення досліджень щодо особливостей формування структури економіки, механізму розподілу та утворення ВВП і розподілу доходів за інституційними секторами. Потребує подальших досліджень розроблення напрямів і механізмів впливу на макроекономічні диспропорції в умовах загальносвітових пандемій або інших непередбачуваних глобальних викликів.

Мета дослідження. Метою статті є конкретизація основних диспропорцій розвитку національної економіки та визначення векторів, спрямованих на формування якісної політики інтеграції у світовий економічний простір, базуючись на парадигмі інклюзивного розвитку в умовах загальносвітових пандемій, або інших непередбачуваних викликів.

Виклад основного матеріалу. Більшість науковців та практиків сучасності говорять про те, що стабілізувати ситуацію можна, реалізуючи якісну політику за трьома основними векторами: впровадження стабільної макроекономічної (зовнішньої) взаємодії; забезпечення сталого мікроекономічного (внутрішнього) розвитку; формування та розвиток активного людського капіталу. Зауважимо, що жоден з цих векторів не може існувати чи розвиватись ізольовано від інших і повинен розглядатись лише у синергетичній взаємодії з іншими.

Впровадження вже звичної для більшості європейських країн парадигми інклюзивного розвитку дасть змогу не тільки пришвидшити інтеграцію у світовий економічний простір, але й створить умови для активного внутрішнього соціально-економічного розвитку.

Стійкий та стабільний розвиток на макrorівні може бути забезпечений лише в умовах відкритості для світових економік, що забезпечується активною економічною політикою, державною підтримкою ринкової автономності, розвинутим людським капіталом. Водночас, Україні для інтеграції в глобальний світовий простір необхідно мінімізувати зовнішні ризики, серед яких: посилення гібридних загроз національній безпеці, дефіцит зовнішнього фінансування та звуження можливостей доступу до міжнародних ринків капіталу, зростання зовнішнього боргу, скорочення експорту, відсутність єдиної чіткої стратегії розвитку в умовах світової економічної кризи, вразливість до зовнішніх викликів, вироблення альтернативних сценаріїв розвитку соціальної та економічної політики в умовах загальносвітових пандемій або інших непередбачуваних глобальних викликів.

Стабільний внутрішній розвиток окремої держави в сучасних умовах не може бути забезпечений ізольовано від світової економічної системи. Тісні економічні зв'язки, інтеграція міжнародних моделей розвитку, світові глобалізаційні процеси призвели до ситуації, коли економіки країн не тільки стали взаємозалежні, але й здатними суттєво загальмувати розвиток країн-партнерів у випадку утворення критичних негативних соціоекономічних тенденцій, корпоративних дефолтів, інших фінансових та геополітичних викликів.

Сучасний стан структури ВВП України дозволяє стверджувати, що тривалий час відбувається перерозподіл структури випуску та валової доданої вартості зі сфери товарного виробництва на користь сфери послуг, який супроводжується прискоренням, порівняно із випуском, скороченням частки валової доданої вартості. Зіставлення зміни частки випуску і ВДВ у загальному обсязі вказують на диспропорційність між цими показниками, що поставило у привілейоване становище сферу послуг, добувну промисловість на противагу іншим галузям. Основними диспропорціями кінцевого використання ВВП, починаючи з 2006 р., залишається різке зростання фактичного кінцевого споживання домашніх господарств, яке відбувається за рахунок збільшення негативного сальдо зовнішньоекономічних зв'язків на тлі високого рівня імпорту, частка якого істотно перевищує безпечну межу [1].

Галузева структура зайнятості є достатньо усталеною та слабо змінюваною, однак подібна однорідність не є свідченням достатніх

можливостей забезпечення зайнятості та низького рівня безробіття в Україні. Таким чином, регулювання ринку праці, враховуючи структурні дисбаланси, стає особливо актуальним в умовах нестабільності функціонування економічної системи та дії дестабілізуючих факторів, що є істотними ознаками сучасних умов господарювання.

За оцінкою експертів, у період 2019-2022 років найбільш значущими внутрішніми ризиками для української економіки, які були запропоновані для розгляду та оцінки, є наступні: високий рівень корупції, недостатньо швидке проведення реформ; посилення фактора трудової міграції. Безумовно, новим викликом стала світова пандемія COVID-19, яка за відсутності альтернативних сценаріїв реагування на подібні глобальні виклики спровокувала частковий параліч внутрішньої економічної системи. Внаслідок штучного обмеження економічної активності призупинено мільйони трансакцій, створено передумови для некерованої інфляції, спостерігається відмирання малого та середнього бізнесу та масове зростання безробіття. Як наслідок, різке падіння купівельної спроможності населення. Така ситуація призведе до швидких негативних соціально-економічних наслідків всередині країни та збільшить диспропорційність розвитку не тільки за регіонами, але й за галузями економіки [1; 2].

Формування активного людського капіталу для України в сучасних умовах повинно бути головним пріоритетом, оскільки людський капітал – це основний ресурс держави, який здатен бути рушійною силою не тільки соціально-економічного зростання, а й і каталізатором інноваційно-орієнтованої економіки.

11 жовтня 2018 р. у Сінгапурі МВФ та Світовий банк презентували новий Індекс людського капіталу. Згідно з цим Індексом, з 157 наданих країн Україна посіла 50 місце. До першої десятки увійшли такі країни, як Сінгапур, Корея, Японія, Гонконг, Фінляндія, Ірландія, Австралія, Швеція, Нідерланди і Канада.

Індекс демонструє зв'язок між інвестицією в людський капітал і продуктивністю, яка досягається завдяки такій інвестиції. Індекс показує, який рівень людського капіталу матиме новонароджена дитина через 18 років. Шляхом економетричного і комплексного аналізу у сферах освіти та охорони здоров'я вибираються індикатори, досягнення яких найбільше сприяє ефективності людських ресурсів.

За даним показником виділено три загальні сфери, на яких концентрується індекс: виживання, освіта, стан здоров'я. Кожна сфера оцінюється за різними індикаторами. Результати України в Індексі людського капіталу за різними сферами різні.

О. Є. Кузьмін та А. Ю. Шахно виділили основні особливості розвитку людського капіталу, а саме: в умовах посилення глобалізаційних процесів людський капітал є визначальним чинником економічного зростання та головною цінністю суспільства; людський капітал у вигляді навиків і здібностей є певним запасом, тобто може бути накопичуваним; формування людського капіталу вимагає від самої людини і всього суспільства значних витрат; людський капітал відрізняється від фізичного капіталу за ступенем ліквідності; людський капітал може фізично зношуватися, економічно змінювати свою вартість і амортизуватися [3].

Відтак, одним з пріоритетних завдань державної політики в Україні повинні стати заходи, спрямовані на збереження людського капіталу (в тому числі інвестиції в його розвиток). Безумовно, головними напрямками інвестування для України повинні стати охорона здоров'я, освіта та підвищення якості життя, оскільки висока смертність населення працездатного віку, низький рівень медичного забезпечення, невідповідність освіти та отриманих під час навчання навичок вимогам та запитам сучасного ринку праці суттєво гальмують соціально-економічне зростання країни.

Недостатня увага до розвитку людського капіталу призводить до значних суспільних витрат, завдає збитків добробуту людей, обмежує можливості сталого зростання та ефективності управління, а без інвестицій у своїх громадян неможливо забезпечити потужний економічний розвиток країни [4].

Водночас, за новою стратегією зростання «Економічна стратегія: зростання через інвестиції», яку запропонувало на початку 2020 року Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, очікується, що до 2024 Україна має перейти до топової групи індексу людського капіталу, а середня тривалість життя вирости до 75 років.

Варто звернути увагу на те, що існує два підходи до аналізу рівня розвитку людського потенціалу. Для оцінки використовують Індекс людського капіталу (Human Index Capital), запропонований Світовим

банком та Індекс людського розвитку (Human Development Index) ООН. Сату Кахконен, директор Світового банку у справах України, Білорусі та Молдови зазначила, що індекс людського капіталу відрізняється від індексу людського розвитку, який використовується ООН, тим, що перший індекс націлений на майбутнє, тобто на результати, які мають бути досягнуті, а індекс розвитку засвідчує результати, які вже досягнуті [5].

У Доповіді ООН про стан людського розвитку представлено Індекс людського розвитку за 2018 рік (значення та позиції) для 189 країн і територій, визнаних ООН, а також ІЛР з урахуванням соціально-економічної нерівності (ІЛРН) для 150 країн, Індекс гендерного розвитку (ІГР) для 166 країн, Індекс гендерної нерівності (ІГН) для 162 країн та Індекс багатовимірної бідності (ІББ) для 101 країни [6].

Доповідь про стан людського розвитку за 2019 рік – це останній документ з серії світових доповідей про стан людського розвитку, які з 1990 року публікуються Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) та є незалежним, обґрунтованим аналітичними та емпіричними даними оглядом основних питань розвитку, тенденцій та політик (табл. 1) [7].

Таблиця 1

**Позиції окремих країн за станом людського розвитку
(з врахуванням визначених індексів)**

Місце	Країна	Індекс людського розвитку (ІЛР)	Індекс людського розвитку з урахуванням соціально-економічної нерівності (ІЛРН)	Індекс гендерного розвитку (ІГР)	Індекс гендерної нерівності (ІГН)	Індекс багатовимірної бідності (ІББ)
4	Німеччина	0,939	0,861	0,968	0,084	-
32	Польща	0,872	0,801	1,009	0,120	-
43	Угорщина	0,845	0,777	0,984	0,258	
49	Росія	0,824	0,743	1,015	0,255	
52	Румунія	0,816	0,725	0,986	0,316	-
88	Україна	0,750	0,701	0,995	0,284	0,001
107	Молдова	0,711	0,638	1,007	0,228	0,004

Як видно з таблиці 1, ІЛР України за 2018 рік становило 0,750. Проте коли значення зменшується з урахуванням нерівності, ІЛР падає до 0,701, втрата у 6,5 відсотка зумовлена нерівномірністю розподілу індексів за площинами ІЛР. ІЛР для жінок у 2018 році для України становить 0,745, на відміну від 0,749 для чоловіків, внаслідок чого значення ІГР дорівнює

0,995, що зумовлює призначення країни до групи 1. Україна має значення ІГН 0,284, що відповідає позиції 60 з 162 країн у показнику за 2018 рік. За ІББ, що є часткою людей у багатовимірній бідності, скоригований з огляду на інтенсивність злиденності, Україна має індекс 0,001 [8].

Індекс людського розвитку (ІЛР) – це підсумковий показник для оцінювання довгострокового прогресу в трьох основних площинах людського розвитку: довготривале та здорове життя, доступ до знань і гідний рівень життя. Тривалість і здоров'я вимірюється середньою очікуваною тривалістю життя. Рівень знань вимірюється середньою тривалістю навчання в школі дорослого населення, тобто середньою кількістю років навчання в школі за все життя людей віком 25 років і старше; а доступ до навчання та знань – очікуваними роками навчання для дітей-першокласників, тобто загальною кількістю років навчання, на які дитина, що досягає шкільного віку, може розраховувати, якщо панівні моделі вікових показників зарахування до школи залишаються незмінними протягом життя дитини. Рівень життя вимірюється валовим національним доходом (ВНД) на душу населення в доларах постійної купівельної спроможності рівня 2011 року, конвертованих за коефіцієнтами переходу на паритет купівельної спроможності (ПКС) [8].

За 2018 рік Україна отримала значення ІЛР 0,750, що відносить її до високої категорії людського розвитку – 88 позиція зі 189 країн і територій (табл. 2) [8].

Таблиця 2

**Позиція України за трьома площинами людського розвитку
відносно окремих країн**

Місце	Країна	Індекс людського розвитку	Тривалість життя	Очікувані роки навчання	Середні роки навчання	Валовий національний дохід на д/н, \$
4	Німечина	0,939	81,2	17,1	14,1	46 946
32	Польща	0,872	78,5	16,4	12,3	27 626
43	Угорщина	0,845	76,7	15,1	11,9	27 144
49	Росія	0,824	72,4	15,5	12,0	25 036
52	Румунія	0,816	75,9	14,3	11,0	23 906
88	Україна	0,750	72,0	15,1	11,3	7 994
107	Молдова	0,711	71,8	11,6	11,6	6 833

Аналізуючи дані таблиці, можна говорити про те, що позиція України порівняно з найближчими сусідніми країнами (Румунією, Росією,

Угорщиною) все ще залишається слабкою, особливо за останнім показником – рівнем ВНД на д/н в дол. США.

Не можемо не погодитися з дослідженнями Центру економічної стратегії, які вважають, що макроекономічна стійкість – це необхідний базис і для зростання, і для стійкості перед загрозами. Держава, де відбуваються одна за одною фінансові кризи, не зможе ані наздогнати за рівнем розвитку сусідів, ані опиратися зовнішнім ворогам та витримувати економічні шторми, ані забезпечувати добробут громадян. Пріоритетами у порядку денному нових політичних лідерів обов'язково мають бути бюджетна стійкість, цінова стабільність та стійкість фінансового сектору. Це створить безпечний фундамент для макроекономічних стимулів зростання економіки. Найкращим індикатором макростійкості є кредитний рейтинг країни. Зараз рейтинг України від агентства Fitch перебуває на рівні В-. Серйозним свідченням того, що Україна через 5 років стане більш стійкою до зовнішніх шоків та економічних катаклізмів, було би підвищення рейтинговими агенціями цього рейтингу до рівня ВВ-. А дуже гарним результатом став би рейтинг ВВ+ (за одну сходинку до так званого «інвестиційного» рівня, коли країни переходять із класу високоризикових «сміттєвих» емітентів до класу країн із помірним кредитним ризиком) [9].

Своєю чергою слід зазначити, що забезпечення економічного зростання і розвитку в сьогоденних умовах 2020 року і наступних п'яти років вимагатиме виваженої і гармонізованої монетарної, фіскальної, торговельної політики. Макроекономічна стійкість економіки України і економічне зростання попередніх років були зумовлені утриманням фіксованого курсу, що мало б слугувати підтвердженням макроекономічної стабільності, але утримання курсу за рахунок інтервенцій та втрати резервів провокувало девальваційну спіраль і спекуляції на ринку.

Зовнішні і внутрішні умови вплинули на формування значних диспропорцій ВВП України, що зумовило тенденцію до зниження номінального ВВП у доларовому еквіваленті, причому зберігається чітка тенденція до збільшення обсягів ВВП у гривневому еквіваленті. Проведений аналіз номінального ВВП на душу населення підтверджує тенденцію падіння економіки і доходів населення. Наростання

диспропорцій номінального і реального ВВП закладає тенденцію зниження рівня життя населення.

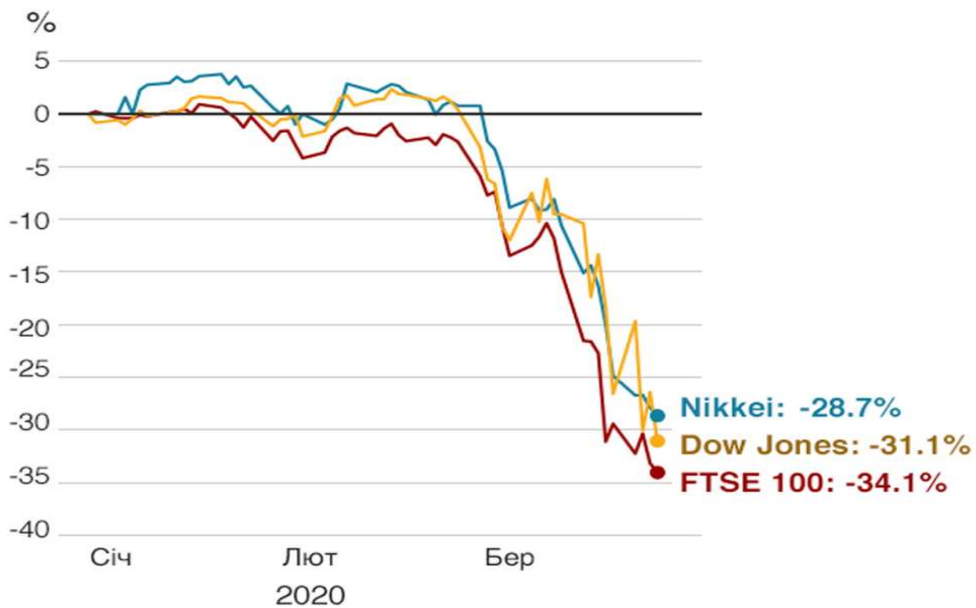
Слід зазначити, що основною перешкодою на шляху до економічного зростання є порушення основної пропорції – між споживанням і нагромадженням. Збільшення споживання домашніх господарств відбувалося переважно за рахунок товарів імпортного походження, натомість валове нагромадження основного капіталу, яке має бути передумовою зростання і розширення виробництва, залишається на низькому рівні.

Україну, як і весь світ, очікує турбулентний період у розвитку економіки. Своєрідним «посиливачем» негативних тенденцій, які сколихнули світові ринки на початку березня, стала епідемія коронавірусу COVID-19. Те, що українська економіка знизить темпи зростання, є вже очевидним фактом. Світові темпи економічного зростання суттєво знизяться, а з ними, звісно ж, уповільнить своє зростання й ВВП України. Також Україну очікує стандартний набір, притаманний саме кризовому періоду: падіння темпів промислового виробництва, девальвація гривні через недоотримання валютної виручки експортерами, збільшення державного боргу.

В інвестиційній компанії Dragon Capital прогнозують, що економіка України скоротиться на 4% ВВП, якщо карантин триватиме до трьох місяців, і на 9%, якщо довше. А це означає, що гривня девальвує до 30 грн за долар при інфляції 5%. При падінні ВВП на 9% – 35 гривень за долар. Плюс зростання безробіття і скорочення надходжень до держбюджету. Понад те, «віддушина» у вигляді валютних переказів від заробітчани цього року може не спрацювати. Спад виробництва та скорочення стовідсотково супроводжуватимуть всю економіку Євросоюзу.

В Організації з економічного співробітництва та розвитку вже заявили, що світові знадобиться багато років, аби оговтатися від пандемії. Генсек Анхель Гуррія повідомив BBC, що вже зараз економічні наслідки поширення хвороби є більшими, ніж просто фінансова криза. За його словами, вірити в те, що постраждалі країни зможуть швидко відновити свої економіки – це «видавати бажане за дійсне» [10].

Усі головні індекси провідних фондових бірж світу в Японії, Британії та США суттєво впали відтоді, як наприкінці минулого року хвороба почала поширюватися (рис. 1.) [10].

Джерело: Bloomberg, 19 березня 2020, 13:00 GMT

BBC

Рис. 1. Вплив коронавірусу на ринки від початку спалаху

Від початку нового року FTSE впав на 34,1%, Dow Jones Industrial Average – на 31,1%, а Nikkei – на 28,7%. При цьому американський Dow Jones та британський FTSE пережили рекордні падіння за понад 30 років – від 1987. Це означає, що: інвестори бояться поширення коронавірусу, який припинить зростання економіки, а дії урядів будуть недостатніми, аби запобігти поширенню хвороби.

У відповідь на це центральні банки у багатьох країнах почали знижувати облікові ставки, щоб зробити гроші дешевшими, а позики – доступнішими. В теорії це також має підтримати споживчий попит. Серед тих, хто пішов на зниження облікової ставки, – Федеральна резервна система США та Банк Англії. НБУ також пішов цим шляхом, знизивши облікову ставку за останні півроку з 15% до 8%.

Із тисячами скасованих рейсів, відряджень і відпусток туристична галузь зазнала величезних втрат. Уряди по всьому світу запровадили заборони на подорожі, аби стримати поширення вірусу. Страх заразитися на коронавірус та урядові заклики «залишатися вдома» мають катастрофічні наслідки для готельного та ресторанного бізнесу. За даними

OpenTable, в середині березня цього року, порівняно з тим самим періодом минулого бронювання практично припинилися. У Канаді було скасовано 94% бронювань, у Німеччині – 90%, у Британії – 82%, США – 84%.

Зупинка виробництва вразила ланцюжки постачання низки світових гігантів. Зараз інвестори настільки непевні у тому, як розвиватимуться події і якими можуть бути наслідки для світової економіки, що обвалилися навіть ціни на золото. Крім того, ціни на нафту впали до найнижчого рівня майже за 20 років – від червня 2001. Інвестори побоюються, що подальше поширення вірусу зумовить уповільнення світової економіки, а відтак, зменшиться і попит на нафту (рис. 2.) [10].

Джерело: Bloomberg, 19 березня 2020, 13:00 GMT

BBC

Рис. 2. Динаміка ціни на нафту

У змінених умовах вітчизняної економіки зростання, яке приносить більше багатства та більше нових робочих місць, призупиниться.

За оцінками Організації з економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), через пандемію коронавірусу зростання світової економіки може виявитися найменшим від післякризового 2009 року і зросте лише на 1,5% у 2020 проти прогнозованих 3% (рис. 3.) [10].

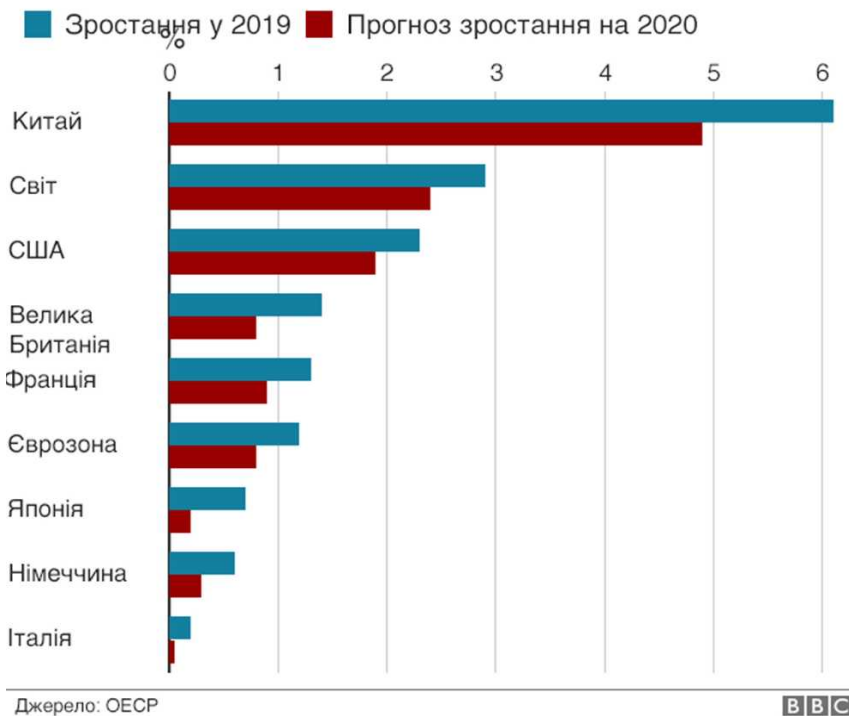

Рис. 3. Очікуване зростання світової економіки за даними ОЕСР

Слід зазначити, що жодна з країн не є повністю готовою до епідемій чи пандемій, згідно з рейтингом Global Health Security. Щонайменше 75% країн отримали низькі бали (0-66). Україна в цьому рейтингу перебуває на 94-й позиції зі 195 країн (рис. 4.) [11].

Міжнародна консалтингова компанія McKinsey & Company в своєму аналізі розглянула три ймовірні економічні сценарії, пов'язані з коронавірусом, а саме: швидке відновлення, глобальне сповільнення та рецесію, викликану пандемією [12]. У першому сценарії, розробленому спільно з Oxford Economics, очікується, що зростання світового ВВП у 2020 році впаде приблизно до 2%. До кінця першого кварталу відновиться економіка США, а Китай поновить більшу частину своєї продукції. Проте повною мірою, вважають аналітики, довіру споживачів вдасться відновити лише до кінця другого кварталу. У статті відзначають, що цей варіант можливий, якщо вірус сезонний, населення залишиться економічно активним, а уряди країн проводитимуть ефективні методи захисту, як це було у Китаї.

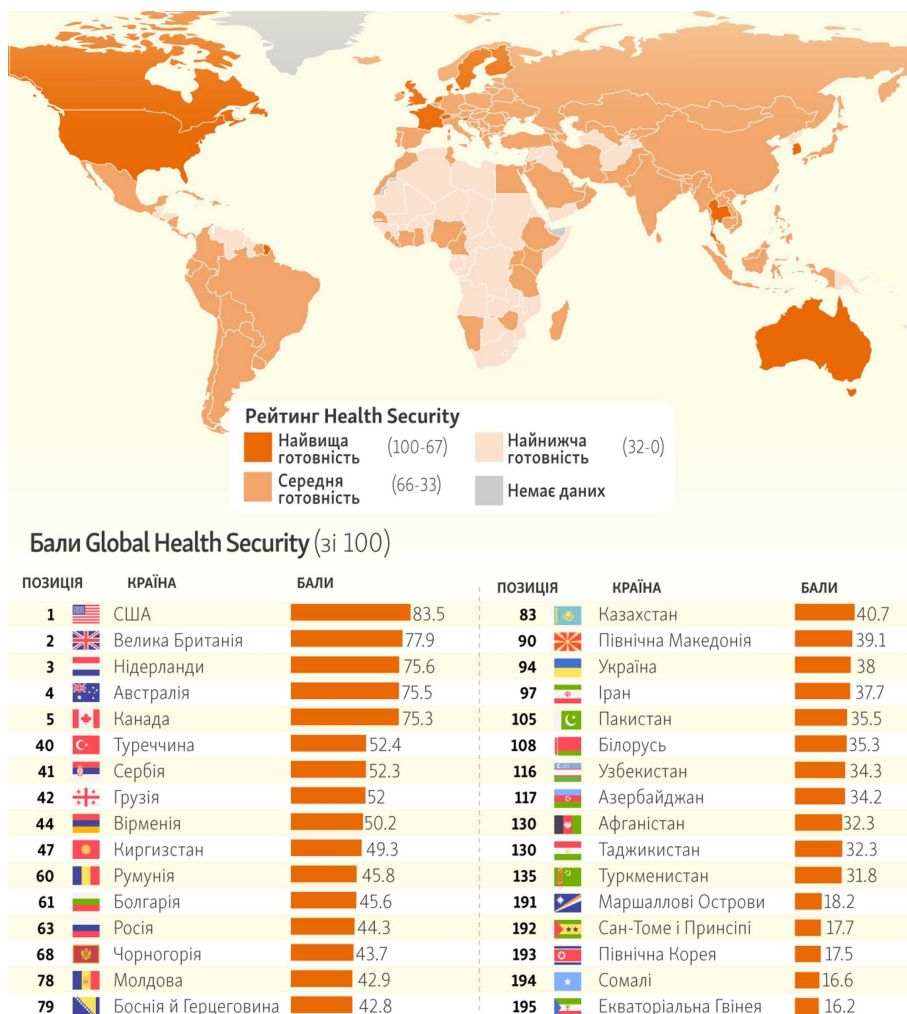

Рис. 4. Готовність країн до епідемій чи пандемій, згідно з рейтингом Global Health Security

Сценарій глобального сповільнення, запропонований компанією, передбачає, що вірус так само сезонний, але більшість країн не буде в змозі швидко реагувати на поширення, через що відбудуться набагато більші зміни у повсякденній поведінці людей. Внаслідок шокового попиту споживачів, вважають аналітики, зростання світового ВВП до 2020 зменшиться удвічі, що призведе до уповільнення світової економіки, але не до рецесії. У статті йдеться, що у цьому випадку найбільше постраждають малий та середній бізнес, зокрема у менш розвинутих країнах світу.

Остання модель McKinsey & Company схожа на попередню, за винятком того, що вірус не є сезонним. Поширення хвороби продовжиться протягом другого та третього кварталу та вразить системи охорони здоров'я по всьому світу, а довіра споживачів відновиться лише у третьому чи четвертому кварталі, йдеться у статті. Цей сценарій, пишуть автори, призводить до рецесії, коли глобальний ріст у 2020 році коливатиметься між - 1,5-0,5 відсотками.

Висновки і пропозиції. У зв'язку з цим, аби запобігти найгіршому сценарію, слід провести цілу низку заходів для подолання економічних наслідків від коронавірусу, зокрема стабілізувати ситуацію можна, реалізуючи якісну політику за трьома основними векторами: впровадження стабільної макроекономічної (зовнішньої) взаємодії; забезпечення сталого мікроекономічного (внутрішнього) розвитку; формування та розвиток активного людського капіталу. Ще раз зауважимо, що жоден з цих векторів не може існувати чи розвиватись ізольовано від інших і повинен розглядатись лише у синергетичній взаємодії з іншими, особливо в умовах української економіки, яка прагне інтегруватися у світовий економічний простір на основі парадигми інклюзивного розвитку.

А тому слід визначити макроекономічні дисбаланси економіки України, які є наслідком довгострокових системних суперечностей: низький обсяг нагромадження основного капіталу і надмірна частка споживання, інституційна нерозвиненість фінансової системи та банківської системи, зростання боргової залежності країни; низький рівень інвестицій в оновлення виробничих фондів і технології та інвестиційна привабливість секторів з високою ліквідністю і швидким обігом; вузька спеціалізація зовнішньої торгівлі та висока частка низькотехнологічного експорту; розбалансованість ринку праці та освітніх послуг і деформалізація соціально-трудоких відносин.

Настав той час, коли не тільки слід переглянути макроекономічний прогноз, але і приймати і негайно імплементувати макроекономічні заходи, що стосуються грошової пропозиції, інфляції, валютного курсу і контраверсійної підтримки банків, цільових груп і підприємців, які створюють робочі місця. Без цих заходів ні про яку макроекономічну стабільність, не зважаючи на ситуативні дії Нацбанку і кредити МФВ, до кінця року, на жаль, мріяти не доводиться. Діяти необхідно негайно.

Список використаних джерел:

1. Вдовічен А. А., Шинкарук Л. В. Макроекономічні диспропорції України: особливості формування та механізм регулювання / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Чернівці : Технодрук, 2018. 488 с.
2. Вдовічен А. А., Вдовічена О. Г. Реалізація принципів багатовимірності інклюзивного розвитку в системі сформованих соціоекономічних інститутів // Науковий журнал «Економічні горизонти». 2018. № 4 (7). С.37–47.
3. Кузьмін О. Є., Шахно А. Ю. Оцінка рівня розвитку людського капіталу України в умовах глобалізації // Економіка та держава. – 2018. – №4. – С.7–11. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2018/4.pdf
4. Розвиток людського капіталу: на шляху до якісних реформ // Центр Разумкова. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_LUD_KAPITAL.pdf.
5. Какхонен Сату. За такого росту ВВП Україні знадобиться 100 років, щоб наздогнати Польщу // Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2018/10/11/641524/>
6. Програми розвитку ООН. Звіти про людський розвиток. URL: <http://hdr.undp.org/en/2019-report>
7. Доповідь про стан людського розвитку за 2019 рік: Огляд. За межами доходів, за межами середніх показників, за межами проблем сьогодення: нерівність у стані людського розвитку в XXI сторіччі. URL: https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic_governance/human-development-report-2019.html
8. Доповідь про стан людського розвитку – 2019. Нерівність у людському розвитку в 21 столітті Аналітична записка за країнами, що представлені в Доповіді про стан людського розвитку за 2019 рік. URL: [https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/Annual%20Reports/Ukraine-\(ukr\)-HDR-2019.pdf](https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/Annual%20Reports/Ukraine-(ukr)-HDR-2019.pdf)
9. Як втримати макроекономічну стабільність та прискорити економіку. URL: <https://rpr.org.ua/news/yak-vtrymaty-makroekonomichnu-stabilnist-ta-pryskoryty-ekonomiku/>
10. Коронавірус в цифрах: як змінилася світова економіка. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51994936>
11. Welcome to the 2019 Global Health Security Index. URL: <https://www.ghsindex.org>
12. Covid-19: Implications for business. URL: <https://www.mckinsey.com/business-functions/risk/our-insights/covid-19-implications-for-business>

References:

1. Vdovichen A. A. (2018). *Makroekonomichni dysproporsii Ukrainy: osoblyvosti formuvannya ta mekhanizm rehuliuвання* [National University of Bioresources and Natural History of Ukraine].. Tekhnodruk, Chernivtsi, 488 p. (in Ukr.).
2. Vdovichen A. A., Vdovichena O. G. (2018). Realization of principles of flexible and inclusive development in the systems of formed social and economic institutions. *Science journal "Economic horizons" [Naukovyj zhurnal «Ekonomichni horyzonty»]*, vol. 4 (7), pp. 37–47 (in Ukr.).
3. Kuzmin O.E., Shakhno A.Y. (2018). Assessment of the level of human capital development of Ukraine in the context of globalization. *Naukovyj zhurnal «Ekonomichni horyzonty» [Scientific journal "Economic Horizons"]*, vol. 4. С. 7–11. Available at: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2018/4.pdf. (Accessed 9 September 2020) (in Ukr.).
4. Development of human capital: on the way to the new reforms. *Razumkov Center*. Available at: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2018_LUD_KAPITAL.pdf. (Accessed 9 September 2020) (in Ukr.).

5. Kahkonen Satu. With such GDP growth, Ukraine will need 100 years to catch up with Poland. *Economic Truth*. Available at: <https://www.althoughda.com.ua/rus/publications/2018/10/11/641524/> (Accessed 9 September 2020) (in Ukr.).
6. UNO Development Programs. *Human development reports*. Available at: <http://hdr.undp.org/en/2019-report> (Accessed 9 September 2020) (in Ukr.).
7. *Beyond income, beyond averages, beyond today's problems: inequality in human development in the 21st century* (2019). Report on the state of human development for 2019. Available at: https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic_governance/human-development-report-2019.html (Accessed 9 September 2020) (in Ukr.).
8. Inequality in human development in the 21st century Analytical note on the countries presented in the Report on the state of human development for 2019. *Report on the state of human development (2019)*. Available at: [https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/Annual%20Reports/Ukraine-\(ukr\)-HDR-2019.pdf](https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/Annual%20Reports/Ukraine-(ukr)-HDR-2019.pdf). (Accessed 9 September 2020) (in Ukr.).
9. How to maintain macroeconomic stability and accelerate the economy. Available at: <https://rpr.org.ua/news/yak-vtrymaty-makroekonomichnu-stabilnist-ta-pryskoryty-ekonomiku/> (Accessed 9 September 2020) (in Ukr.).
10. Coronavirus in numbers: how the world economy has changed. Available at: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51994936> (Accessed 9 September 2020) (in Ukr.).
11. Welcome to the 2019 Global Health Security Index. Available at: <https://www.ghsindex.org> (Accessed 9 September 2020) (in Eng.).
12. Covid-19: Implications for business. Available at: <https://www.mckinsey.com/business-functions/risk/our-insights/covid-19-implications-for-business> (Accessed 9 September 2020) (in Eng.).

УДК 336.13

JEL Classification: H56

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2020-1.77-2.78.02>

В.В. Вудвуд, к.е.н., доцент,

<https://orcid.org/0000-0003-3100-9449>

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м.Чернівці

СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. У системі національної та економічної безпеки особливого значення набуває фінансова складова, функціонування якої впливає на прогресивний розвиток держави, господарських одиниць та населення. Основною умовою для збереження фінансової безпеки держави є здатність держави здійснювати самостійну